

УДК 338.242

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/1-91-3>

Смерічевський С. Ф.

Михальченко О. А.

Національний авіаційний університет

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБОРОННОЇ ФУНКЦІЇ АВІАЦІЙНО-КОСМІЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

У статті систематизовано принципи і методи інституціональних трансформацій національної економіки України, пов'язані з реалізацією регулювання оборонної функції, які викладені у нормативно-правових актах України. Систематизовано повноваження у сфері реалізації оборонної функції органів державного регулювання авіаційно-космічного комплексу. Розроблено пропозиції з координації їх діяльності шляхом створення єдиної інформаційної системи. Узагальнено інституціонально-економічні механізми державного регулювання оборонної функції авіаційно-космічного комплексу України: оборонне планування; планування у сфері національної безпеки; державно-приватне партнерство; залучення міжнародної консультативної, фінансової, матеріально-технічної допомоги; цільові науково-технічні програми; державне оборонне замовлення. Формалізовано матеріальну і нематеріальну форми продукту, завдяки якому реалізується оборонна функція авіаційно-космічного комплексу. Обґрунтовано напрями удосконалення інституціонально-економічних механізмів державного регулювання оборонної функції авіаційно-космічного комплексу України.

Ключові слова: інституціонально-економічні механізми, державне регулювання, оборонна функція, авіаційно-космічний комплекс, Україна.

Постановка проблеми. Національна безпека є найважливішим об'єктом державного регулювання, її найважливішими складовими є такі види безпеки: воєнна, зовнішньополітична, державна, економічна, інформаційна, екологічна, кібербезпека. Воєнна безпека визначається як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз [1]. У рейтинзі країн світу за обсягом воєнних витрат Україна обіймає сорокові місця, а їх частка у світових військових витратах становить близько 0,3%, тоді як на найбільш милітаризовану країну – США – приходить більше третини сукупних витрат на утримання армій світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Воєнні загрози, які надходять від Російської Федерації, актуалізують питання зміцнення національної безпеки і оборони України. Вагоме місце у реалізації оборонної функції держави посідає авіаційно-космічний комплекс, проблеми трансформації якого знаходяться у центрі уваги багатьох учених, серед яких: Авершин С. В., Бухун Ю. В., Давіденко С. В., Джур О. Є., Пашковський В. В., Пекарев Д. В., Савчук А. В., Снецар В. І., Булат А. Ф., Осадча Н. В., Кутюмов І. В. відзначає, що авіаційно-космічна держава Україна має замкнутий технологічний цикл створення ракетно-космічних комплексів за всіма етапами: наукові дослідження, дослідно-конструкторські роботи, організація одиничного і серійного виробництва, експлуатація ракетно-космічної техніки та її утилізація [2, с. 163]. Високо оцінюючи науковий доробок зазначених авторів, слід визнати, що потребує поглиблення дослідження економічного забезпечення оборонної функції держави та удосконалення інституціонально-економічних механізмів її державного регулювання.

Метою дослідження є удосконалення принципів і методів реалізації регулювання оборонної функції авіаційно-космічного комплексу України та інституціонально-економічних механізмів її державного регулювання, викладених у нормативно-правових актах і програмних документах розвитку нашої держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституціональні трансформації України пов'язані з реалізацією фундаментальних національних інтересів. У статті 3 Закону України «Про національну безпеку України» визначено такі пріоритети: сталий розвиток національної економіки, інтеграцію в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір тощо. У зазначеному законодавчому акті значну увагу приділено економічним механізмам забезпечення національної безпеки, серед них – оборонне планування, планування у сфері національної безпеки. Воно здійснюється на основі оцінки реальних і потенційних військових загроз у воєнній сфері, безпекової обстановки, виходячи з фінансово-економічних можливостей держави. Часовими горизонтами планування є: довгостроковий (понад п'ять років), середньостроковий (до п'яти років), короткостроковий (до трьох років). До економічних механізмів віднесено: державно-приватне партнерство, залучення міжнародної консультативної, фінансової, матеріально-технічної допомоги.

Органи державного регулювання авіаційно-космічного комплексу (АКК) залежать від окремих сфер суспільних та економічних відносин. Міністерство оборони України є координуючим та наглядовим органом у сфері державної авіації та космічної діяльності у частині здійснення діяльності з оборони та національної безпеки. Відповідно до Повітряного Кодексу України [3] державна авіація виконує завдання, які покладаються на Збройні Сили України, законні військові формування, органи внутрішніх справ, спеціальних органів з питань цивільного захисту. Міністерство інфраструктури України та Державна авіаційна служба України здійснює державне регулювання цивільної авіації. Відповідно до Закону України «Про космічну діяльність» однією із її завдань є забезпечення довгострокових інтересів держави у сфері національної безпеки та обороноздатності [4]. Важливим інструментом регулювання космічної діяльності виступають цільові науково-технічні космічні програми України, у рамках яких визначаються потреби у космічній техніці цивільного, оборонного та подвійного призначення. Їх

фінансування здійснюється за рахунок бюджетних коштів за державним оборонним замовленням.

Державну політику України у сфері космічної діяльності реалізує Державне космічне агентство України (ДКА) як центральний орган виконавчої влади, підпорядкований уряду через Віцепрем'єр-міністра України, який очолює Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості [5]. Зазначене Міністерство є відповідним за державну військово-промислову політику, державне оборонне замовлення, за політику у сфері літакобудівної галузі та космічної діяльності, які віднесені до стратегічних галузей промисловості [6]. У його складі є Департамент оборонно-промислової політики, сферою діяльності якого є: управління державного оборонного замовлення (відділи формування і виконання оборонних закупівель, ракетної та боєприпасної галузі), управління оборонно-промислової політики (відділи стратегічного планування і державних цільових програм). Враховуючи стратегічний характер АКК, у складі аналізованого Міністерства створено Департамент державної політики авіакосмічної галузі (відділи формування державної політики в авіаційній і космічній галузі, розвитку авіаційної і космічної галузі, сектор реформування підприємств авіаційної та космічної галузей). В умовах євроінтеграції Україна має намір стати повноправним членом Європейського космічного агентства (ЄКА), план вступу до якого розроблений Міністерством з питань стратегічних галузей промисловості України і затверджений урядом нашої країни у 2021 році [7]. Основною метою зазначеної співпраці є: спільне використання «космічного» потенціалу ЄС та України в інтересах економіки та оборони; забезпечення доступу України до тендерної системи, до космічних проектів та наукових програм; до передових європейських космічних технологій тощо. На шляху до повної інтеграції необхідно зблизити законодавство України та ЄС у сфері космічної діяльності та процедури виконання проектів, зокрема в частині фаз життєвого циклу ракетно-космічної техніки.

У 2021 році рішенням Ради національної безпеки і оборони України було прийнято «Стратегію воєнної безпеки України», затверджену Указом Президента України, яка передбачає підвищення рівня боєздатності Збройних Сил України, у т.ч. шляхом застосування авіації та протиповітряної оборони України, територіальної оборони України, відбиття агресії в кіберпросторі, забезпечення сучасною військовою та спеціальною технікою, використання високотехнологічного озброєння, космічних технологій, багатопільових бойових літаків, літаків-розвідників, літаків-винищувачів та бойових вертольотів [8]. Зазначена стратегія ґрунтується на готовності сил оборони України та національної економіки надати відсіч збройній агресії проти неї. Проте вона на ставила за мету отримання воєнного паритету з Російською Феде-

рацією, надмірної мілітаризації нашої держави за рахунок зайвого навантаження військових витрат на національну економіку.

Відповідно до концепції «Державної цільової програми реформування оборонно-промислового комплексу України» акцент робиться на забезпечення його технологічного розвитку за рахунок інвестиційно-інноваційної діяльності [9]. Для успішного функціонування виробничих підприємств АКК необхідно: поєднувати випуск військової та цивільної продукції на основі подвійних технологій; забезпечувати диверсифікацію та конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках на основі її високого науково-технічного рівня; реалізувати програми імпортозаміщення; проводити масштабний реінжиніринг технологій, бізнес-процесів та організації виробництва; розвивати мережу науководослідних установ і конструкторських бюро; модернізувати виробництво кінцевої оборонної продукції; збільшувати можливості ремонтно-відновлювальних підприємств, розвивати кластерні мережі, що забезпечують міжгалузеву взаємодію [10, с. 9]. В основі принципу нових систем озброєння, військової та спеціальної техніки лежить використання лазерних, гіперзвукових, роботизованих технологій, штучного інтелекту тощо. Реінжиніринг підприємств АКК може носити технологічний, логістичний та організаційний характер, формою їх існування можуть бути інноваційні авіаційно-космічні кластери, а їх підґрунтям – кластерна політика, що поєднує регіональну, економічну і промислову політику. Високотехнологічні підприємства АКК мають стати локомотивом масштабних трансформацій в національній економіці та безпекових питань.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про космічну діяльність» космічний простір може використовуватися для вирішення завдань, які несуть такий характер: соціально-економічний, екологічний, науковий, інформаційний, безпечний та оборонний, освітній. Концепція Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2021-2025 роки [11] визначає комплекс заходів, орієнтованих на реалізацію загальнодержавних інтересів у сфері національної безпеки та оборони. Для досягнення мети Програми і забезпечення нового рівня виконання стратегічних державних завдань у сфері національної безпеки та оборони передбачено три варіанти розв'язання проблеми, переваги і недоліки яких наведено у табл. 1.

«Статус-кво» здійснення космічної діяльності в Україні пов'язаний із бюджетним фінансуванням її розвитку, на жаль, у малих розмірах, і практичною відсутністю комерційної складової. У країнах-лідерах аерокосмічної галузі комерціалізація є важливою мотивацією освоєння космічного простору. Космічна техніка і станції, креативні лабораторії створюються не тільки для

Таблиця 1

Порівняльний аналіз варіантів розвитку космічної діяльності

Варіант	Зміст	Переваги	Недоліки
перший	збереження «статус-кво», тобто існуючих підходів	мінімальне навантаження на державний бюджет	висока імовірність згорання космічних проектів
другий	перехід на комерційні засади		можливість втрати деяких технологій із низькою комерційною складовою
третій	змішане фінансування (міжнародне, державне, приватне)	досягнення економічної ефективності	ризик виникнення зовнішнього контролю в галузі

Джерело: власна розробка

проведення науково-дослідних розробок, операційної та оборонної космічної діяльності, але і для отримання прибутку.

Перехід до другого варіанту здійснення космічної діяльності також є неприйнятним для України, оскільки високим є ризик втрати деяких технологій із низькою комерційною складовою, а для нашої країни на перших питаннях порядку денного стає зміцнення національної оборони. Найбільший комерційний потенціал має створення космічних технологій та матеріалів із таких причин, які стимулюють їх розвиток: виснаження корисних копалин, невідновлюваних природних ресурсів на планеті Земля; дефіцит окремих видів рідкісних природних ресурсів, висока вартість їх збагачення; наявність техніко-технологічних умов для вироблення нетрадиційних джерел енергії та мінеральної сировини в безповітряному просторі; створення переробних фабрик природної сировини безпосередньо на космічних тілах та їх орбітах; видобуток корисних речовин із астероїдів (вода, кисень, водень, метан, аміак, оксиди вуглецю) [12, с. 137].

В основі реінжинірингу бізнес-процесів у АКК лежить інноваційно-інвестиційна політика, яка має поєднуватися з реалізацією антикризового регулювання діяльності підприємств комплексу [13, с. 32]. Їх модернізація має здійснюватися шляхом реалізації великих соціально-економічних і оборонних проєктів, спрямованих на мікрорівні на вихід суб'єктів господарювання АКК з фінансової кризи, на макrorівні – на забезпечення умов для сталого зростання національної економіки.

Конкурентоспроможність АКК зменшує застарілість техніко-виробничих і технологічних потужностей авіаційно-космічної промисловості через: тривалий період обмеженого бюджетного фінансування, незбалансовану систему планування та управління, брак інвестицій, руйнування коопераційних відносин і зв'язків із політичних мотивів, у т.ч. із Російською Федерацією; незавершеність трансформації української економіки на ринкових засадах; посилення залежності підприємств комплексу від транснаціональних корпорацій військово-оборонного комплексу та імпорту сировини, матеріалів, комплектуючих тощо. Разом із тим є потужні фактори, які зумовлюють інвестиційну привабливість АКК: існування дідздатних специфічних активів (виробничих основних засобів) для виробництва авіаційно-космічної техніки, обладнання, озброєнь тощо; наявність високо-професійних та кваліфікованих кадрів; високий рівень розвитку людського капіталу і профільного наукового потенціалу; прогресивність науково-дослідних розробок у галузі; значний досвід виробництва авіаційно-космічної техніки, обладнання та озброєнь, а також впровадження високі технології та інновації у виробництво; міцне позиювання України на міжнародній арені, її позитивний імідж як авіаційно-космічної держави та надійного партнера як учасника міжнародних профільних об'єднань.

Важливим чинником залучення інвестицій в АКК є: створення відповідного інституціонального конкурентного середовища на макро- і регіональному рівнях, визначення пріоритетних стратегічних напрямків розвитку комплексу; формування портфеля альтернативних інвестиційних проєктів та вибір найбільш ефективних із них; забезпечення тісного зв'язку модернізації підприємств комплексу та інших суміжних

галузей національної економіки. Пріоритетними напрямками науково-технічного та економічного розвитку АКК є: проєкти енергоефективності та ресурсозбереження, поширення сфери використання біопалива; застосування ядерних технологій у мирних цілях та в оборонному комплексі; перехід до нових технологічних укладів на основі нанотехнологій; створення авіаційних та космічних технологій нового покоління; посилення безпекових питань на базі стратегічних інформаційних технологій.

В умовах викликів зовнішньої агресії АКК виступає стратегічною галуззю національної економіки, яка визначає не тільки національну безпеку, але і довгостроковий економічний розвиток держави через розробку та впровадження високі технологій, надання поштовху зростання науково-технологічного рівня інших галузей. Структурна трансформація АКК має стати найважливішою складовою структурного розвитку національної економіки як високотехнічної авіаційно-космічної держави. Синергетичні ефекти АКК полягає у тому, що його нова продукція сприяє матеріалізації наукових розробок, їх матеріалізації, створенню нових галузей національної економіки, які, з одного боку, здатні покращити якість життя людей, з іншого боку – створюють виклики колективній безпеці та військові загрози.

Підприємства АКК випускають велику номенклатуру товарів та послуг цивільного та оборонного призначення, тому зазначений комплекс є об'єктом централізованого державного регулювання (переважно в частині військово-оборонних підгалузей) та ринкового саморегулювання (переважно в частині цивільних підгалузей) [14, с. 201].

Наявність космічної діяльності є критерієм інституціонального і економічного розвитку держави, а прийняття довгострокових стратегій є показником якості космічних програм, які мають носити комплексний характер. Оцінюючи переваги і недоліки наведених у табл. 1 варіантів, слід визнати оптимальним третій варіант, який при контролі ризику виникнення зовнішнього контролю в галузі здатний забезпечувати реалізацію державних інтересів України за рахунок поєднання різних форм фінансування (міжнародного, державного, приватного) і його спрямування у стратегічні напрями космічної діяльності.

Об'єкти регулювання (процеси, функції, структури, конкурентоспроможність) у рамках АКК обираються державою централізовано і суб'єктами господарювання самостійно залежно від стратегічних та тактичних цілей, що визначені ними. Конкурентоспроможність підприємств АКК визначається станом внутрішнього та зовнішнього середовища. До основних чинників внутрішнього середовища відносять: конкурентоспроможність продукції, її диференціація та якість, наявність технічних переваг та після-продажного обслуговування, його умови, швидкість прийняття управлінських рішень із модернізації та оновлення асортименту, впровадження інновацій для зростання продуктивності праці, ділова репутація підприємства, його кредитоспроможність та інвестиційна привабливість. До факторів зовнішнього середовища, які найбільшою мірою впливають на конкурентоспроможність підприємств АКК, відносять стан: конкурентного ринкового середовища, державного регулювання та державної підтримки, взаємодії з урядовими та міжнародними профільними організаціями, глобального ринку авіаційно-космічних технологій,

приладів та обладнання для нього, програмного забезпечення та технічної підтримки, доступу до авіаційно-космічної інфраструктури.

Висновки з проведеного дослідження.

1. Систематизовано принципи і методи інституціональних трансформацій національної економіки України, пов'язані з реалізацією регулювання оборонної функції, які викладені у таких нормативно-правових актах: Повітряний кодекс України, Закони України «Про національну безпеку України», «Про космічну діяльність», Указ Президента України про затвердження «Стратегії воєнної безпеки України», прийняту рішенням Ради національної безпеки і оборони, Концепція «Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 року» та Концепція «Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2021-2025 роки», затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України. Основними пріоритетами реалізації оборонної функції визначено: сталий розвиток національної економіки; інтеграцію в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір; використання авіаційно-космічного комплексу для досягнення соціально-економічної, екологічної, інформаційної, військової безпеки.

2. Органами державного регулювання авіаційно-космічного комплексу є: Міністерство інфраструктури України та Державна авіаційна служба України, Міністерство оборони України (в частині державної авіації), Державне космічне агентство України, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості. Новостворене міністерство володіє широкими повноваженнями у сфері регулювання військово-промислової політики, літакобудівної галузі та космічної діяльності, державного оборонного замовлення. Наявність значної кількості органів державного управління, до сфери повноважень яких відноситься реалізація оборонної функції авіаційно-космічного комплексу, потребує координації їх діяльності, у т.ч. шляхом створення єдиної інформаційної системи з визначенням прав доступу певних структур у мирний, особливий період, а також у військовий час.

3. Інституціонально-економічними механізмами державного регулювання оборонної функції авіаційно-космічного комплексу України є: довго-,

середньо- короткострокове оборонне планування; планування у сфері національної безпеки; державно-приватне партнерство; залучення міжнародної консультативної, фінансової, матеріально-технічної допомоги; цільові науково-технічні програми; державне оборонне замовлення на авіаційно-космічну техніку оборонного та подвійного призначення. Оптимальною визначено змішану форму фінансування авіаційно-космічного комплексу (міжнародного, державного, приватного) за умови досягнення адекватної ефективності при контролі ризику виникнення зовнішнього контролю в галузі.

4. Оборонна функція авіаційно-космічного комплексу реалізується шляхом створення такого продукту у матеріальній і нематеріальній формах: випуск авіаційно-космічної техніки та обладнання на основі подвійних технологій; застосування авіації та протиповітряної оборони України, забезпечення сучасною військовою та спеціальною технікою, використання високотехнологічного озброєння, космічних технологій, багатоцільових бойових літаків, літаків-розвідників, літаків-винищувачів, бойових вертольотів, безпілотних авіаційних комплексів.

5. Напрямами удосконалення інституціонально-економічних механізмів державного регулювання оборонної функції авіаційно-космічного комплексу України є: забезпечення диверсифікації та конкурентоспроможності авіаційно-космічної техніки та обладнання на внутрішньому і зовнішньому ринках на основі її високого науково-технічного рівня; реалізація програми імпортозаміщення; масштабний реінжиніринг технологій, бізнес-процесів та організації виробництва у промисловому сегменті авіаційно-космічного комплексу; модернізація кінцевої оборонної продукції; збільшення можливості ремонтно-відновлювальних підприємств, розвиток кластерних мереж. Основою реінжинірингу бізнес-процесів авіаційно-космічного комплексу є інноваційно-інвестиційна політика, яка має поєднуватися з реалізацією антикризового регулювання діяльності його підприємств.

Перспективами подальших досліджень є узагальнення трансформацій економіки космосу та їх впливу на національне господарство і безпеку із виділенням сильних, слабких сторін, загроз і можливостей.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19?find=1&text=%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD#w1>
2. Булат А.Ф., Осадча Н.В., Кутумов І.В. Інституційне забезпечення економіки космосу. *Геотехнічна механіка*. 2018. Вип. 141. С. 151–165.
3. Повітряний кодекс України: Закон України від 19.05.2011 № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>
4. Про космічну діяльність: Закон України від 15.11.1996 № 502/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80?find=1&text=%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82#w1_1
5. Про затвердження Положення про Державне космічне агентство України: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Перелік від 14.05.2015 № 281. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2015-%D0%BF#Text>
6. Деякі питання Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.2020 № 819. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2020-%D0%BF#n9>
7. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2021 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 № 276-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276-2021-%D1%80#Text>
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021?find=1&text=%D0%B0%D0%B2%D1%96%D0%B0#w1_2
9. Про схвалення Концепції Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.01.2016 № 19-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-2016-%D1%80?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%BC#w1_1
10. Авершин С.В. Адаптація підприємств інноваційного аерокосмічного кластеру в індустріально-інтелектуальну економіку. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2021. № 1–2. С. 3–11.

11. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2021-2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.01.2021 № 15-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2021-%D1%80#Text>
12. Пекарев Д.В., Савчук А.В., Снедар В.І., Пашковський В.В., Давіденко С.В. Виявлення ознак підготовки орбітальних угруповань космічних апаратів до забезпечення бойових дій військ (сил) іноземних держав (на основі аналізу даних про космічну обстановку). *Військово-технічний збірник*. 2011. № 1. С. 135–139.
13. Бухун Ю.В. Розробка ефективної інвестиційної політики підприємств космічної галузі в умовах модернізації. *Європейські перспективи*. 2013. № 9. С. 29–35.
14. Джур О. Оцінювання ефективності організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2013. Вип. 34(1). С. 197–203.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018). The Law of Ukraine «On the national security of Ukraine», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19?find=1&text=%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD#w1> (in Ukrainian)
2. Bulat A.F., Osadcha N.V., Kutumov I.V. (2018). Instyutsiine zabezpechennia ekonomiky kosmosu [Institutional support of the space economy]. *Heotekhnichna mekhanika*, 141, 151–165. (in Ukrainian)
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011). The Law of Ukraine «Air Code of Ukraine», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text> (in Ukrainian)
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996). The Law of Ukraine «About space activities», available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80?find=1&text=%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82#w1_1 (in Ukrainian)
5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Regulations on the State Space Agency of Ukraine», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2015-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some issues of the Ministry of Strategic Industries of Ukraine», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2020-%D0%BF#n9> (in Ukrainian)
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Government's priority action plan for 2021», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276-2021-%D1%80#Text> (in Ukrainian)
8. President of Ukraine (2021), Order of the President of Ukraine «On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of March 25, 2021 «On the Military Security Strategy of Ukraine»»: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 25.03.2021 № 121/2021. available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021?find=1&text=%D0%B0%D0%B2%D1%96%D0%B0#w1_2 (in Ukrainian)
9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2016), Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Concept of the State target program of reform and development of the defense-industrial complex for the period up to 2020», available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-2016-%D1%80?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%BC#w1_1 (in Ukrainian)
10. Avershyn S.V. (2021). Adaptatsiia pidpriemstv innovatsiinoho aerokosmichnogo klasteru v industrialno-intelektualnu ekonomiku [Adaptation of innovative aerospace cluster enterprises into industrial-intellectual economy]. *Enerhozberezhennia. Enerhetyka. Enerhoaudyt*, 1–2, 3–11. (in Ukrainian)
11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Concept of the National Targeted Scientific and Technical Space Program of Ukraine for 2021-2025», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2021-%D1%80#Text> (in Ukrainian)
12. Pekariev D.V., Savchuk A.V., Snietsar V.I., Pashkovskiy V.V., Davidenko S.V. (2011). Vyiavleniia oznak pidhotovky orbitalnykh uhrupovan kosmichnykh aparativ do zabezpechennia boiovykh dii viisk (syl) inozemnykh derzhav (na osnovi analizu danykh pro kosmichnu obstanovku) [Identification of signs of preparation of orbital groups of spacecraft to ensure combat operations of troops (forces) of foreign countries (based on the analysis of data on the space situation)]. *Viisko-vo-tekhnichnyi zbirnyk*, 1, 135–139. (in Ukrainian)
13. Bukhun Yu.V. (2013). Rozrobka efektyvnoi investytsiinoi polityky pidpriemstv kosmichnoi haluzi v umovakh modernizatsii [Development of an effective investment policy of space industry enterprises in the conditions of modernization]. *Yevropeiskii perspektivy*, 9, 29–35. (in Ukrainian)
14. Dzhur O. (2013). Otsiniuvannia efektyvnosti orhanizatsiino-ekonomichnogo mekhanizmu upravlinnia konkurentospromozhnosti pidpriemstva kosmichnoi haluzi [Evaluation of the effectiveness of the organizational and economic mechanism for managing the competitiveness of the space industry]. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnogo universytetu. Serii : Ekonomichni nauky*, 34(1), 197–203. (in Ukrainian)

Smerichevskiy Serhii
Mykhalchenko Oleksii
 National Aviation University

INSTITUTIONAL AND ECONOMIC MECHANISMS OF STATE REGULATION OF THE DEFENSE FUNCTION OF THE UKRAINE AEROSPACE COMPLEX

Summary

The article systematizes the principles and methods of institutional transformations of the national economy of Ukraine related to the regulation of defense function, which are set out in the Air Code of Ukraine, Laws of Ukraine "On National Security of Ukraine", "On Space Activities", Concepts of the "State target program of reform and development of the defense-industrial complex for the period up to 2020" and the "National target scientific and technical space program of Ukraine for 2021-2025". The main priorities for the implementation of the defense function are: sustainable development of the national economy; integration into the European political, economic, security, legal space. The powers in the field of realization of the defense function of the state regulatory bodies of the aerospace complex are systematized: the Ministry of Infrastructure of Ukraine, the State Aviation Service of Ukraine, the Ministry of Defense of Ukraine, the State Space Agency of Ukraine, the Ministry of Strategic Industries. Proposals have been developed to coordinate their

activities by creating a single information system with the definition of access rights of certain structures in peacetime, special periods, as well as in wartime. Institutional and economic mechanisms of state regulation of the defense function of the aerospace complex of Ukraine are generalized: defense planning; national security planning; public-private partnership; attraction of international advisory, financial, logistical assistance; targeted scientific and technical programs; state defense order. The tangible and intangible forms of the product have been formalized, thanks to which the defense function of the aerospace complex is realized. The directions of improvement of institutional and economic mechanisms of state regulation of the defense function of the aerospace complex of Ukraine are substantiated: ensuring diversification and competitiveness of products; implementation of the import substitution program; large-scale reengineering of technologies, business processes and organization of production in the industrial segment; modernization of final defense products; increasing the capacity of repair and restoration enterprises, development of cluster networks.

Keywords: institutional and economic mechanisms, state regulation, defense function, aerospace complex, Ukraine.
